

OAZA KULTURY NIEZALEŻNEJ

PARAFIA MATKI BOŻEJ KRÓLOWEJ POLSKI W STALOWEJ WOLI

Powstanie Stalowej Woli było jedną z głównych inwestycji II RP realizowanych w ramach COP¹ w latach 1938–1939. Do wybuchu wojny nie zdołano wybudować tam świątyni, zaś po jej zakończeniu – w zamyśle władzy komunistycznej – miasto miało stać się ateistyczne. Pierwszym starciem komunistycznej władzy z mieszkańcami była walka o budowę kościoła, trwająca z przerwami od 1956 do 1973 r.² Zmagania wiernych i kolejnych proboszczów: ks. Józefa Skoczyńskiego, ks. Władysława Janowskiego – budowniczych świątyni – i ks. Edwarda Frankowskiego o jej funkcjonowanie zaowocowały w przyszłości tym, że stała się ona matecznikiem opozycji politycznej i centrum kultury niezależnej.

Uroczyste poświęcenie kościoła pw. Matki Bożej Królowej Polski w Stalowej Woli odbyło się 2 grudnia 1973 r. W kilka lat później w cieniu świątyni zaczęły wyrastać liczne, pożyteczne dla lokalnej społeczności inicjatywy, jak choćby założone w 1976 r. przez ks. Frankowskiego Studium o Rodzinie Katolickiej, nad którym patronat objął ks. Józef Wilk z KUL³, a wykłady prowadzili: ks. bp Tadeusz Błaszczewicz, ks. Władysław Prężyna, Maria Braun-Gałkowska i Teresa Kukołowicz. Wśród słuchaczy była duża rotacja. Wykłady trwały do połowy 1980 r.⁴

Zmiana proboszcza w parafii Matki Bożej Królowej Polski w listopadzie 1977 r. wpłynęła na rozwój podejmowanych w niej inicjatyw. Nowy pasterz, ks. Edward Frankowski, nie zyskał akceptacji władzy komunistycznej. Do końca PRL podejmowane przez niego inicjatywy i duszpasterzowanie komuniści oceniali jako nielegalne. Kościół w Stalowej Woli nie ulegał jednak presji władzy, bo swoją posługą odpowiadał na wystosowany do kapłanów przez bp. Ignacego Tokarczuka apel, aby zawsze „być z ludem”, nigdy z komunistyczną władzą. Przedsięwzięcia o charakterze duszpasterskim czy kulturalnym mobilizowały miejscową społeczność do większej aktywności, poszukiwania prawdy, a to nieuchronnie prowadziło do negowania ideologii komunistycznej w Polsce. Środowiskiem zewnętrznym, w którym szukano oparcia, byli pracownicy KUL.

Związki z KUL zaowocowały powstaniem w 1976 r. Towarzystwa Przyjaciół KUL Oddział Nisko z siedzibą w Stalowej Woli (od 1977 r. Oddział TP KUL w Stalowej Woli). Tworząc je, powołano się na Statut Towarzystwa Przyjaciół Katolickiego Uniwersytetu

¹ Zob. szerzej: J. Gołębiowski, *COP. Dzieje industrializacji w rejonie bezpieczeństwa 1922–1939*, Kraków 2000.

² Zob. A. Szypuła, *Historia nowych kościołów w diecezji przemyskiej 1966–1993*, t. IV, Rzeszów 1998, s. 10–28.

³ Archiwum prywatne Marii Jackowskiej, *Studium o rodzinie katolickiej*, b.p.

⁴ J. Draus, *Katolicki ośrodek naukowy w Stalowej Woli (1980–1990)* [w:] *Księga jubileuszowa 25 lat pasterskiego posługiwania ks. Biskupa Ignacego Tokarczuka*, red. J.F. Adamski, M. Rudnicka, Brzozów – Stalowa Wola 1991, s. 221; M. Kolasa, *Aktywny duszpasterz*, „Studia Sandomierskie. Teologia – Filozofia – Historia” 2007, t. XIV, z. 2–4, s. 427–429.

Lubelskiego z 1934 r. Zgodnie z jego zapisami celem Towarzystwa było „szerzenie idei wyższych szkół katolickich i niesienie pomocy KUL⁵. Zadziergnięte w oparciu o KUL związki o charakterze personalnym przetrwały dłużej niż TP KUL w Stalowej Woli, które zakończyło swoją działalność w momencie wprowadzenia stanu wojennego. Kontakty z pracownikami naukowymi KUL nabrały większego znaczenia w drugiej połowie lat osiemdziesiątych za sprawą wykładów otwartych dla mieszkańców Stalowej Woli, wygłaszanych od 1983 r. w sali szklanej domu parafialnego i ujętych w cykle tematyczne, poświęcone egzegezie Pisma Świętego, podstawom światopoglądu chrześcijańskiego i innym tematom.

Pierwszym dużym niezależnym przedsięwzięciem kulturalnym w Stalowej Woli były Dni Kultury Chrześcijańskiej (20 kwietnia – 2 maja 1980 r.). Rozpoczął je wieczór recytatorski. W kolejnych dniach wygłoszono wiele wykładów. Tadeusz Szyma z „Tygodnika Powszechnego” 21 kwietnia mówił na temat Jana Pawła II. Dzień później ks. Jan Palusiński w kazaniu krytykował ówczesne środki masowego przekazu. Jacek Woźniakowski 23 kwietnia wygłosił wykład poświęcony zagrożeniom kultury w życiu społecznym. Kolejnymi wykładowcami byli: o. Jan Andrzej Kłoczowski OP (wykład „Mesjanizm, czyli teologia polityczna po polsku” – wygłoszony 24 kwietnia), Stanisław Stomma (prelekcja 25 kwietnia na temat postaw patriotycznych Polaków w okresie II RP), Kazimierz Wóycicki z „Więzi” (poruszył 26 kwietnia kwestię stosunków państwo–Kościół), Władysław Bartoszewski („Moralne i historyczne wartości walki o niepodległość w okresie II wojny światowej” – 28 kwietnia), Tadeusz Żychiewicz z „Tygodnika Powszechnego” („Chrześcijanin w miejscu pracy” – 29 kwietnia), Andrzej Wielowieyski (wystąpienie 30 kwietnia poświęcone duszpasterskim owocom pielgrzymki Jana Pawła II do Polski), Zdzisław Szpakowski (wykład „Główne nurty w dziejach kultury chrześcijańskiej” – 1 maja). Funkcjonariusze SB skrzętnie odnotowali też treść kazania o polskich oficerach zamordowanych w Katyniu, jakie 24 kwietnia 1980 r. wygłosił ks. Edward Frankowski⁶.

Po sierpniu 1980 r., wraz z powstaniem „Solidarności” nastąpił rozkwit inicjatyw w pełni niezależnych od komunistów. W kwietniu 1981 r. powstał Klub Inteligencji Katolickiej. Spotkanie założycielskie odbyło się 10 kwietnia, uczestniczyło w nim dwadzieścia osób przekonanych, że: „powołanie takiego klubu jest społeczną potrzebą i wychodzi naprzeciw zainteresowaniom tutejszego społeczeństwa”. Za obowiązujący przyjęto statut krakowskiego KIK i powołano Zarząd Tymczasowy w składzie: Wacław Górski (prezes), Tadeusz Raszek (skarbnik) i Alicja Barbaszewska (sekretarz)⁷. Klub włączył się w organizację Ty-

⁵ Archiwum prywatne Marii Jackowskiej, Przemówienia, informacje dot. KUL i TP KUL, Statut Towarzystwa Przyjaciół Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1934, s. 4.

⁶ Zob. szerzej: ks. B. Stanaszek, *Inwigilacja działalności ks. Edwarda Frankowskiego przez SB w świetle meldunków operacyjnych Wydziału IV KW MO w Tarnobrzegu w 1980 r.* [w:] *Jego życie to służba i świadectwo. Ksiądz Biskup Edward Frankowski*, red. J. Konefał, Stalowa Wola – Sandomierz 2008, s. 85–91; ks. B. Stanaszek, „Zdecydowany przeciwnik ustroju...”. *Władze PRL wobec ks. Edwarda Frankowskiego*, Sandomierz 2007, s. 40–45.

⁷ APKoS, Urząd Wojewódzki w Tarnobrzegu Wydział ds. Wyznań, 214, Klub Inteligencji Katolickiej w Stalowej Woli 1983 r., Protokół z zebrania założycielskiego Klubu Inteligencji Katolickiej w Stalowej Woli, spisany 10 IV 1981 r., k. 1. W lipcu nastąpiły zmiany w obrębie zarządu KIK w Stalowej Woli. Alicja Barbaszewska została wiceprezesem. Funkcję sekretarza objął Zbigniew Paszkiewicz, członkami zarządu zostali Marian Baran, Stanisław Neścior, Michał Mokrzycki, Stanisław Wanatowicz. APKoS, Urząd Wojewódzki w Tarnobrzegu Wydział ds. Wyznań, 214, Klub Inteligencji Katolickiej w Stalowej Woli, 1983 r., k. 3.

godnia Kultury Chrześcijańskiej (18–22 maja 1981 r.). Agnieszka Czechowska i Maciej Rayzacher 17 maja recytowali wiersze Czesława Miłosza; dwa dni później wykład na temat katolickiej nauki społecznej wygłosił Wiesław Kęcik; 20 maja ks. Stanisław Małkowski podjął temat: „Czy obrona życia nienarodzonych jest sprawą światopoglądu?”. Z kolei 22 maja Aleksander Hall mówił o „Przyczynach odzyskania niepodległości przez Polskę”. Klub przygotował także 10 listopada akademię z okazji 63. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości. Dzień później nastąpiło poświęcenie sztandaru NSZZ „Solidarność” przez bp. Tokarczuka. Zorganizowano 28 listopada 1981 r. obchody 151. rocznicy wybuchu Powstania Listopadowego. Po wprowadzeniu stanu wojennego, 15 grudnia 1981 r., wojewoda tarnobrzesci swym zarządzeniem zawiesił KIK w Stalowej Woli, zaś w marcu 1983 r. ostatecznie klub rozwiązano. Za pretekst dla tej decyzji posłużyło zorganizowane 27 stycznia 1982 r. „nielegalne” spotkanie⁸.

W 1981 r. – na fali ustępstw, jakie poczyniła władza z chwilą powstania NSZZ „Solidarność” – utworzono Społeczny Komitet Budowy Filii KUL w Stalowej Woli. Prowadzono rozmowy z przedstawicielami Senatu KUL, z ówczesnym rektorem KUL o. prof. Mieczysławem Albertem Krąpcem OP. Po uzyskaniu wstępnej zgody 4 października 1981 r. rozpoczęły się wykłady. Wykład inauguracyjny „Etos literatury polskiej” wygłosił prof. Stefan Sawicki. Zajęcia odbywały się w soboty i niedziele⁹. W (słusznej) ocenie Wydziału ds. Wyznań w Tarnobrzegu organizatorem komitetu był ks. Edward Frankowski. W jego skład wchodził również: o. Stanisław Padewski OFM Cap (z ramienia kurii prowincjalnej oo. Kapucynów), Wacław Górski – przewodniczący KIK, Maria Jackowska – przedstawicielka Towarzystwa Przyjaciół KUL, Jan Cisek – wiceprzewodniczący Zarządu Regionu NSZZ „Solidarność” Ziemia Sandomierska, Eugeniusz Trzuskot – sekretarz Zarządu Regionu NSZZ „Solidarność” Ziemia Sandomierska, Michał Rudziński – członek Zarządu Regionu NSZZ „Solidarność”¹⁰. Inicjatywa ta nie uzyskała aprobaty komunistów; aby ją storpedować, polecili ówczesnemu prezydentowi Stalowej Woli Jerzemu Bąkowskiemu przeprowadzenie rozmowy z ks. Edwardem Frankowskim i ustalenie, czy KUL uzyskał zgodę na budowę filii w Stalowej Woli. W przypadku jej braku, Bąkowski miał uznać inicjatywę za sprzeczną „z obowiązującymi przepisami prawa państwowego”¹¹. Ostatecznie, 17 października 1981 r. zgodzono się, aby komitet działał jako stowarzyszenie zwykłe, ale już kilka miesięcy później, 21 maja

⁸ APKoS, Urząd Wojewódzki w Tarnobrzegu Wydział ds. Wyznań, 214, Klub Inteligencji Katolickiej w Stalowej Woli 1983 r., Pismo komendanta wojewódzkiego MO w Tarnobrzegu Bolesława Niemczyzna do płk. Bogusława Jaźwieca, wojewody tarnobrzesciego, Tarnobrzeg 14 III 1983 r., k. 6–7; APKoS, Urząd Wojewódzki w Tarnobrzegu Wydział ds. Wyznań, 214, Klub Inteligencji Katolickiej w Stalowej Woli 1983 r., k. 13–16.

⁹ J. Draus, *op. cit.*, s. 222.

¹⁰ APKoS, Urząd Wojewódzki w Tarnobrzegu Wydział ds. Wyznań, 278, Nadzór nad stowarzyszeniami – Towarzystwo Przyjaciół KUL, k. 43–46; J. Draus, *op. cit.*, s. 221–222; ks. B. Stanaszek, *Działania władz komunistycznych wobec ks. Edwarda Frankowskiego w latach 1980–1989*, „Studia Sandomierskie. Teologia – Filozofia – Historia” 2007, t. XIV, z. 2–4, s. 21; M. Bukała, *NSZZ „Solidarność” Region Ziemia Sandomierska* [w:] *NSZZ „Solidarność” 1980–1989*, t. V: *Polska Środkowo-Wschodnia*, red. Ł. Kamiński i G. Waligóra, Warszawa 2010, s. 655–656.

¹¹ APKoS, Urząd Wojewódzki w Tarnobrzegu Wydział ds. Wyznań, 94, Parafia Rzymskokatolicka pw. Matki Bożej Królowej Polski w Stalowej Woli, t. I, Pismo do Urzędu ds. Wyznań w Warszawie, 19 IX 1981 r., k. 17.

1982 r., decyzję cofnięto¹². Rozwiązano Społeczny Komitet Budowy Filii KUL w Stalowej Woli, zablokowano złożone na jego koncie fundusze (200 tys. zł przekazanych przez „Solidarność” oraz 68 tys. pochodzących od osób prywatnych). Wezwano 11 maja 1982 r. do Wydziału Spraw Społeczno-Administracyjnych Urzędu Wojewódzkiego w Tarnobrzegu ks. Frankowskiego (przybył tam w towarzystwie Michała Rudzińskiego). W trakcie rozmowy zażądano wyjaśnień w sprawie działalności komitetu. Ksiądz Frankowski powiedział, że osobiście zniszczył jego dokumentację i pieczętki, książki zaś (około dwustu woluminów) zabezpieczył „pod zamknięciem”¹³. Na jakiś czas zniknęła szansa utworzenia katolickiej uczelni w Stalowej Woli.

W kwietniu 1983 r. ks. Frankowski odwołał się od decyzji władz, w myśl której teren przeznaczony pod budowę filii KUL miał być wykorzystany przez budownictwo mieszkaniowe. Argumentował, że inicjatywa założenia uczelni cieszy się poparciem mieszkańców Stalowej Woli i bp. Tokarczuka, ordynariusza diecezji przemyskiej. W swoim odwołaniu napisał, że uczelnia powstanie z dobrowolnych ofiar wiernych całej diecezji przemyskiej i spoza jej granic. Zwracał się bezpośrednio do władz słowami: „Nawet gdyby niektórzy z obywateli miasta nie rozumieli dziś sensu i potrzeby powyższego przedsięwzięcia, to do natury władzy należy, aby nie szła za nimi, ale ma iść przed nimi, myślą i sercem wyprzedzać i zaspokajając obywateli, którym służy”¹⁴.

W czerwcu 1983 r. w parafii zatrudniono Ewę Kubernę (do 1991 r.) i Jerzego Kopeczka (do 1986 r.). Powstał wówczas Duszpasterski Ośrodek Kultury Chrześcijańskiej¹⁵. Jak pisze Kuberna, stanowił on miejsce spotkań działaczy „Solidarności”, przedstawicieli duszpasterstwa Ludzi Pracy oraz młodzieży (tworzącej kilkunastoosobową grupę tzw. dzieci)¹⁶. W ośrodku podejmowane były inicjatywy na rzecz kultury niezależnej, zapadały też decyzje dotyczące podziemnej „Solidarności”. Rezultatem spotkań w ośrodku były m.in. I Katolickie Dni Społeczne, które odbyły się między 18 a 20 listopada 1983 r. Uznano je za największe niezależne od władz przedsięwzięcie kulturalne w Stalowej Woli. Były przeciwwagą dla organizowanych w miejscowym domu kultury szumnie i z rozmachem, ale przy pustych salach, „Dni Kultury Socjalistycznej”. W trakcie I KDS przedstawiono osobę i dzieło Eugeniusza Kwiatkowskiego, twórcy COP. Wykłady wygłosili m.in. prof. Marian Marek Drozdowski¹⁷

¹² APKoS, Urząd Wojewódzki w Tarnobrzegu Wydział ds. Wyznań, 278, Nadzór nad stowarzyszeniami – Towarzystwo Przyjaciół KUL, Decyzja, Tarnobrzeg 21 V 1982 r., k. 54.

¹³ APKoS, Urząd Wojewódzki w Tarnobrzegu Wydział ds. Wyznań, 278, Nadzór nad stowarzyszeniami – Towarzystwo Przyjaciół KUL, Notatka służbowa spisana 11 V 1982 r. w sprawie legalności działania Komitetu Organizacyjnego filii KUL w Stalowej Woli, k. 55–56.

¹⁴ APKoS, Urząd Wojewódzki w Tarnobrzegu Wydział ds. Wyznań, 95, Parafia rzymskokatolicka pw. Matki Bożej Królowej Polski w Stalowej Woli, t. II, k. 199–201.

¹⁵ Opracowaniem najpełniej prezentującym działalność i znaczenie DOKCh dla Stalowej Woli jest obszerna i trudna do przecenienia praca Ewy Kuberny. Zawarte w niej informacje podkreślają fenomen Stalowej Woli jako ośrodka kultury niezależnej o ponadregionalnym znaczeniu. Zob. E. Kuberna, *Wolna Polska w Kościele. Kalendarium Duszpasterskiego Ośrodka Kultury Chrześcijańskiej Parafii Matki Bożej Królowej Polski w Stalowej Woli 1983–1991* [w:] *Solidarność z Kościołem. Stalowa Wola 1980–1991*, red. E. Kuberna, Sandomierz 2003, s. 59 i n.

¹⁶ E. Kuberna, *Duszpasterski Ośrodek Kultury Chrześcijańskiej w Stalowej Woli* [w:] *Encyklopedia Solidarności* (w druku). Obecnie zob. www.encyklopedia-solidarnosci.pl.

¹⁷ W krótkich wspomnieniach poświęconych swojej współpracy z ks. Edwardem Frankowskim Marian Marek Drozdowski napisał: „Do Stalowej Woli przywoziłem wieści o pracy i raportach Kon-

i Stefan Bratkowski. Po wykładach do późnych godzin nocnych trwały dyskusje w sali szklanej domu parafialnego i pomieszczeniach Duszpasterskiego Ośrodka Kultury Chrześcijańskiej¹⁸. Kulminację I KDS stanowiła Msza św. odprawiona 20 listopada przez bp. Ignacego Tokarczuka, który wyraził poparcie dla tej inicjatywy, poświęcił też odsłoniętą przed kościołem tablicę ku czci Eugeniusza Kwiatkowskiego. Po Mszy odbył się koncert „Dialogi polskie” w wykonaniu Ewy Skarżanki i Andrzeja Przybylskiego. Wśród uczestników I KDS były osoby reprezentujące środowiska akademickie z Lublina, Rzeszowa i Warszawy.

Praca ośrodka przynosiła codzienne owoce – nie było tygodnia „bez spotkania z ciekawym człowiekiem”, prelekcji, dyskusji, nowego przedsięwzięcia. W grudniu 1983 r. „Tryptyk maryjny” wykonała Halina Mikołajska, „Osiągnięcia gospodarcze Polski niepodległej” przedstawił doc. Łukasz Czuma, doc. Bolesław Fleszar gościł z jednodniówką okolicznościową „Orzeł Biały”, ks. prof. Józef Życiński miał prelekcję na temat „Marksizm a religia”, prof. Jerzy Kłoczowski przedstawił historię kultury polskiej, prof. Andrzej Stelmachowski i mec. Władysław Siła-Nowicki spotkali się z rolnikami. W zamkniętym gronie współpracowników DOKCh Andrzej Czuma omawiał zagadnienie bezprawnych zatrzymań i przesłuchań przez SB. W 1984 r. przy parafii MBKP powstało Duszpasterstwo Rolników, którego liderem został Jan Kozłowski. W tym samym roku zorganizowano Tydzień Kultury Chrześcijańskiej (22–28 października 1984 r.) pod hasłem „Młodzież nadzieją Kościoła”. Mszę św. inauguracyjną miał sprawować i wygłosić homilię ks. Jerzy Popiełuszko. Kazanie zamordowanego przez SB kapłana odtworzono z podarowanej przez niego wcześniej kasety magnetofonowej¹⁹.

Wykładowcami Tygodnia Kultury Chrześcijańskiej byli m.in.: doc. Tomasz Strzembosz, dr Zenobia Kita, o. Jacek Salij OP. Drugie KDS zorganizowano w listopadzie 1984 r.; kontynuowano podczas nich tematykę historyczną. Do grona znanych już z poprzedniego roku prelegentów dołączył dr Piotr Brożyna z Warszawy, wiersze recytowała Barbara Horawianka. W TKCh w 1985 r. wykładowcami byli: bp Ignacy Tokarczuk, red. Zdzisław Szpakowski, ks. prof. Walerian Słomka. Relację z procesu morderców ks. Jerzego Popiełuszki składał mec. Jacek Ambroziak²⁰.

Działalność Duszpasterstwa Ludzi Pracy promieniowała na Nisko, Rozwadów, Rudnik, a nawet Rzeszów i Mistrzejowice²¹. W 1985 r., staraniem podziemnej „Solidarności”, w krzyż

---

serwatorium »Doświadczenie i Przyszłość«, którego byłem członkiem, o działalności Duszpasterstwa Środowisk Twórczych ks. Wiesława Niewęglowskiego, o Konfraterni Literackiej w stolicy, w której pracowałem, i Studium Kultury Chrześcijańskiej na Solcu ks. Marka Kiliszka. [...] Na spotkaniach w Stalowej Woli, organizowanych przez uroczą Ewę Kubernę, która pomagała ks. Frankowskiemu, poznałem bliżej ideowych przyjaciół z Warszawy; znakomitą aktorkę Halinę Mikołajską, organizatora Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej dr. Tomasza Strzembosza, przywódcę Konfederacji Polski Niepodległej red. Leszka Moczulskiego, organizatora Konserwatorium »Doświadczenie i Przyszłość« red. Stefana Bratkowskiego i starszą córkę Eugeniusza Kwiatkowskiego Hannę Pugetową-Macierewicz”. M.M. Drozdowski, *Wspomnienie o współpracy z ks. bp Edwardem Frankowskim* [w:] „Studia Sandomierskie. Teologia – Filozofia – Historia” 2007, t. XIV, z. 2–4, s. 418.

¹⁸ Informacje uzyskane od Ewy Kuberny, 7 VII 2010 r.

¹⁹ *Informacje Duszpasterskiego Ośrodka Kultury Chrześcijańskiej*, Stalowa Wola, 5 XI 1984 r., mps, b.p., Archiwum DOKCh, w posiadaniu Ewy Kuberny.

²⁰ E. Kuberna, *Wolna Polska w Kościele...*, s. 76–83.

²¹ M. Ziemia, *Solidarność w Stalowej Woli w latach 1980–2000. Od ruchu społecznego do organizacji związkowej. Analiza socjologiczna*, Tarnobrzeg 2009, s. 159–160. W końcu 1988 r. Duszpasterstwo Ludzi Pracy w Stalowej Woli zostało wyróżnione nagrodą miesięcznika „Powściągliwości

stojący przed frontem świątyni MBKP wmurowano tablicę pamiątkową ku czci ks. Jerzego Popiełuszki, zaprojektowaną przez lokalnego artystę rzeźbiarza Stanisława Popka²².

W 1984 r. „wobec niemożności, ze względów politycznych i ekonomicznych, dalszych starań o utworzenie filii KUL”²³ bp Tokarczuk powołał w Stalowej Woli Instytut Wyższej Kultury Religijnej, który funkcjonował na prawach diecezjalnych i swoim zasięgiem objął całą diecezję przemyską. Naukę 157 słuchaczy zainaugurował 4 listopada 1984 r. wykład bp. Stefana Moskwy: „Ideologia a światopogląd”. Program zajęć służył pogłębieniu wiedzy ogólnej oraz religijnej. Dlatego wykładano filozofię chrześcijańską, teologię moralną, patrologię, historię Kościoła, socjologię, katechetykę, historię literatury polskiej. Słuchacze instytutu włączyli się w działalność Teatru Chrześcijańskiego.

Według komunistycznej administracji słuchacze IWKR rekrutowali się ze „średniego personelu kierowniczego zakładów pracy, mających możliwość religijnego oddziaływania na współpracowników i szerzenia kultury chrześcijańskiej”. Byli wśród nich nauczyciele i pracownicy służby zdrowia. Według dokumentacji wytworzonej przez Wydział ds. Wyznań UW w Tarnobrzegu w marcu 1988 r. studiowało w IWKR około pięćdziesięciu osób: 20 proc. z nich stanowili pracownicy oświaty, 25 proc. pracownicy służby zdrowia i aż 55 proc. średni personel techniczny oraz pracownicy umysłowi²⁴. Nauka trwała trzy lata. Wykłady odbywały się w soboty i w niedziele, do egzaminów przystępowało ok. 60 proc. słuchaczy. W latach 1984–1990 przez IWKR przewinęło się około trzystu słuchaczy, z których jedna trzecia uzyskała dyplom, byli to w większości: „technicy i inżynierowie, pracownicy administracji i służby zdrowia oraz nauczyciele”²⁵.

Zajęcia IWKR prowadzili: ks. dr Edward Białogłowski, ks. dr Henryk Borcz, dr Jan Draus, ks. dr Władysław Głowa, ks. dr Jan Jakubczyk, ks. Marian Kowalik, ks. dr Marian Rojek, ks. dr Andrzej Skiba, ks. Jan Stanisław, ks. dr Adam Szal, ks. dr Tadeusz Śliwa, ks. Bronisław Twardzicki, ks. dr Marian Wolicki, ks. dr Bronisław Żołnierczyk i Jan Musiał. Z myślą o studentach IWKR organizowano dwudniowe dni skupienia w klasztorze ss. Bernardynek w Przemysłu, wspólny opłatek bożonarodzeniowy, pielgrzymki na Jasną Górę²⁶.

Z informacji Wydziału ds. Wyznań UW wynikało, że organizacją IWKR zajmowała się m.in. Ewa Kuberna, która, kanałami „Solidarności”, pomagała w rozprowadzaniu do wszystkich parafii w diecezji ogłoszeń dotyczących naboru słuchaczy i programu nauczania. O możliwości nauki w IWKR pracowników Huty Stalowa Wola informowali działacze „Solidarno-

---

i Pracy – Bóg zapłać”. Jak napisał redaktor naczelny ks. Mieczysław Gładysz, nagroda ta jest „przeznaczona dla ludzi, organizacji lub środowisk, którzy swoim życiem i działalnością dają świadectwo, że w naszych czasach można, z wielkim powodzeniem, odnajdywać, podtrzymać i upowszechniać wartości chrześcijańskie w życiu społecznym, i w ten sposób bronić godności każdego człowieka zagrożonego ateistycznym i totalistycznym zniewoleniem”. List ks. Mieczysława Gładysza CSMA do ks. Edwarda Frankowskiego, Struga Warszawska, 18 XII 1988 r., Archiwum DOKCh, w posiadaniu Ewy Kuberny.

²² E. Kuberna, *Duszpasterski Ośrodek Kultury Chrześcijańskiej...*

²³ J. Draus, *op. cit.*, s. 223.

²⁴ APKoS, Urząd Wojewódzki w Tarnobrzegu Wydział ds. Wyznań, 215, Instytut Wyższej Kultury Religijnej – Stalowa Wola, Informacja, Tarnobrzeg, 29 III 1988 r., k. 2.

²⁵ J. Draus, *op. cit.*, s. 224.

²⁶ Ks. M. Wolicki, *Ks. biskup dr Edward Frankowski jako twórca i dyrektor Instytutu Wyższej Kultury Religijnej w Stalowej Woli [w:] Jego życie to służba i świadectwo. Książka biskup Edward Frankowski*, red. J. Konefał, Stalowa Wola – Sandomierz 2008, s. 277–288.

Fot. P. Życieński

Wystawa „Znak Krzyża”, Warszawa – Żytnia 1983 r.

ści”²⁷. Komuniści uważali, że zaangażowanie Kuberny w funkcjonowanie IWKR „powoduje zagrożenie przekształcenia się tej placówki w forum nielegalnej działalności wymierzonej w zasady ustrojowe, negującej celowość wprowadzenia tzw. II etapu reformy gospodarczej, tendencyjną jej interpretację oraz dogodną płaszczyznę do działań NSZZ »Solidarność« na terenie miasta i Huty Stalowa Wola”.

W ocenie Wydziału ds. Wyznań słuchacze IWKR traktowani byli przez ks. Edwarda Frankowskiego jako „emisariusze wiary katolickiej w środowisku pracy i zamieszkania”. Dostrzeżono też, że w zamyśle proboszcza formacyjna działalność IWKR ma na celu „ugruntowanie

²⁷ Informacje uzyskane od Ewy Kuberny, 28 V 2010 r.

w psychice słuchaczy wiodącej roli Kościoła w życiu społecznym kraju i przygotowanie kadr do realizacji perspektywicznych celów Kościoła związanych z negacją ustroju socjalistycznego, tendencyjnej ocenie posunięć władz regionalnych i państwowych oraz przyjmowania przez absolwenta stanowisk w administracji i zakładach pracy oraz instytucjach”. Tym samym inicjatywa ta w ocenie komunistów – sporządzonej po trosze na wyrost – stanowiła „płaszczyznę opozycyjnej działalności byłych działaczy NSZZ »Solidarność« na teren miasta i Huty Stalowa Wola”²⁸.

Wszystkie inicjatywy kulturalne realizowane na terenie parafii MBKP w Stalowej Woli były bacznie obserwowane. Potwierdzeniem tego jest reakcja władz na ekspozycję fotografii reportażowej „Z życia Polaka przeciętnego”. Wystawa ta została otwarta w budynkach parafialnych MBKP 16 kwietnia 1986 r. Udostępniono ją zwiedzającym bez „wymaganego zezwolenia”. W Urzędzie Miasta Stalowa Wola 2 lipca odbyło się spotkanie ks. Edwarda Frankowskiego z prezydentem Stalowej Woli Edwardem Stendiuchem, Anną Kochan – dyrektorem Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Tarnobrzegu, Marianem Ważnym – dyrektorem Okręgowego Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk w Rzeszowie, Czesławem Partyką – dyrektorem Wydziału ds. Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Tarnobrzegu. W trakcie spotkania Ważny uznał, że „zarówno forma jak i sposób prezentowania tych zdjęć jest niedopuszczalny. W świetle obowiązujących przepisów tego rodzaju wystawy wymagają zezwolenia Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk”. W rozmowie z ks. Frankowskim podkreślono, że takie postępowanie grozi sankcjami karnymi. W odpowiedzi kapłan powiedział, że „nie była to pierwsza wystawa” tego samego autora, wobec której nie było żadnych uwag. Ksiądz wspomniął też, że „w innych krajach obiekty sakralne przeznaczają się na cele świeckie, jak np. w Związku Radzieckim, to u nas można w kościele poświęcić od czasu do czasu trochę miejsca sprawom świeckim, a szczególnie walce ze złem moralnym. To co się dzieje w życiu społecznym żadna wystawa nie pokaże. A ta była o elementach ideologii katolickiej”²⁹.

Mimo że władze komunistyczne nie godziły się na powstanie katolickiej uczelni w Stalowej Woli, przy parafii MBKP podejmowano działania z myślą o jej powołaniu w przyszłości. W latach 1981–1982 założono Bibliotekę Katolickiej Wiedzy Humanistycznej, przyszłą bibliotekę uniwersytecką³⁰. W 1983 r. rozpoczęto nielegalną budowę uczelni, formalnie miała to być ochronka dla dzieci. Mimo nacisku władz oraz wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego Wydziału Zamiejscowego w Lublinie z 1985 r. nakazującego zaprzestać prac budowlanych i opuszczenia placu, budowa była kontynuowana³¹.

²⁸ APKoS, Urząd Wojewódzki w Tarnobrzegu Wydział ds. Wyznań, 215, Instytut Wyższej Kultury Religijnej – Stalowa Wola, Informacja, Tarnobrzeg, 29 III 1988 r., k. 1–7. Na temat powstania i działalności IWKR zob. też: ks. B. Stanaszek, „Zdecydowany przeciwnik ustroju...”, s. 105, 107–110.

²⁹ APKoS, Urząd Wojewódzki w Tarnobrzegu Wydział ds. Wyznań, 95, Parafia Rzymskokatolicka pw. Matki Bożej Królowej Polski w Stalowej Woli, t. II, Notatka z odbytego 2 VII 1986 r. spotkania w Urzędzie Miasta Stalowa Wola, k. 43–44.

³⁰ A. Kaczmarek, *Współpraca grup społecznych i zawodowych z parafią Matki Bożej Królowej Polski w Stalowej Woli* [w:] *Jego życie to służba i świadectwo. Ksiądz biskup Edward Frankowski*, red. J. Konefał, Stalowa Wola – Sandomierz 2008, s. 61; J. Karbarz, *Ruch „Solidarności” w Stalowej Woli (1980–1989)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny na Podkarpaciu w okresie PRL*, red. J. Kurtyka, Przemyśl 2007, s. 133.

³¹ Ostatecznie w 1989 r. utworzono punkt konsultacyjny KUL, a potem filię tej uczelni; 14 II 1990 r. grupa inicjatywna budowy Filii KUL w Stalowej Woli (w zmienionym składzie personalnym w porównaniu do komitetu powstałego w 1981 r.) postanowiła, że nowy rok akademicki rozpocznie

Wraz ze zdelegalizowaniem „Solidarności”, parafia stalowowolska zintensyfikowała swoją działalność kulturalną i duszpasterską, mającą na celu pomoc opozycjonistom i pracę nad ich formacją intelektualną i duchową. W salkach pod kościołem odbyła się wystawa grafik Jacka Fedorowicza³².

Do Stalowej Woli trafiała drugoobiegowa prasa z Warszawy, Krakowa, Lublina, Rzeszowa i Wrocławia. Jej kolportaż wykraczał poza Stalową Wolę. Bezpośrednio z DOKCh materiały przeznaczone dla środowisk opozycyjnych w Nisku przekazywała Irena Ingersleben. Do Sandomierza dostarczała je Ligia Kurasiewicz. W Rozwadowie kolportażem zajmowała się Maria Rehorowska³³.

Dopełnieniem tych inicjatyw były przedsięwzięcia o charakterze wychowawczym, np. Obozy Młodzieży Niezależnej, podczas których rolę organizatorów i wychowawców pełnili działacze NSZZ „Solidarność”: Marta i Kazimierz Rostkowie, Helena i Ryszard Kardaszowie, Ewa Kuberna, Adam Jaworski, Zdzisław Stawidło, Maria i Andrzej Barwiński, Bogusława i Zdzisław Kuśnierzowie i wielu innych. Miejscem obozów były: w 1984 r. – Majdan Sopocki (plac przy plebanii); w 1985 r. – Krasiczyn w parafii ks. Stanisława Bartmińskiego; w 1986 r. – Dąbrówka; w 1987 r. i w następnych latach – Juszczyn Polana w Beskidzie Żywieckim. W 1986 r. ks. Roman Jurczak zorganizował I Niezależną Drużynę Harcerską im. płk. Leopolda Lisa-Kuli. Drużyna współpracowała z DOKCh przy różnych programach, m.in. w przygotowaniach uroczystości patriotycznych.

W Tygodniu Kultury Chrześcijańskiej, który trwał od 27 kwietnia do 4 maja 1986 r., oraz w różnych innych spotkaniach tematycznych uczestniczyli: ks. prof. Józef Tischner, Tadeusz Mazowiecki, ks. Kazimierz Jancarz, ks. Tadeusz Isakowicz-Zaleski, Antoni Lenkiewicz, Teresa Tomczyszyn-Wiśniewska, Krystyna Zachwatowicz, Andrzej Wajda, Tomasz Jastrun, Katarzyna Łaniewska, Krystyna Kwasowska, Dariusz Zawadzki, dr Adam Stanowski, red. Zdzisław Szpakowski i inni. W tym samym roku IV Katolickie Dni Społeczne poświęcono w całości Armii Krajowej; gościem był Juliusz Bogdan Deczkowski, żołnierz batalionu „Zośka”, który przywiózł ze sobą wiele pamiątkowych fotografii z czasu Powstania Warszawskiego³⁴.

Od grudnia 1986 r. DOKCh był także miejscem kontaktowym Komisji Interwencji i Przewodności NSZZ „Solidarność”, kierowanej przez Zbigniewa i Zofię Romaszewskich, którzy w poczet interwentów włączyli Ewę Kubernę³⁵.

W rok po założeniu IWKR powołano w ramach DOKCh trzyletnie Studium Społeczne Duszpasterstwa Ludzi Pracy. Nabór odbywał się wyłącznie kanałami „Solidarności”. Wśród słuchaczy przeważali pracownicy Huty Stalowa Wola, działacze i sympatycy „Solidarności”. Celem studium było „przygotowanie do działalności społeczno-politycznej w przyszłej wolnej Polsce”. Program studium przygotowali: dr Adam Stanowski i red. Zdzisław Szpakowski. Wykładali m.in.: ks. prof. Józef Tischner, ks. dr Kazimierz Ryczan, red. Wojciech Samoliński, dr Michał Zieliński, dr Tomasz Mickiewicz, dr Jan Skarbek, dr Ewa Jabłońska-Deptuła,

trzydziestu studentów. Zob. P. Kryczka, *Budowa ośrodka akademickiego w Stalowej Woli* [w:] *Jego życie to służba i świadectwo. Ksiądz biskup Edward Frankowski*, red. J. Konefał, Stalowa Wola – Sandomierz 2008, s. 183, 180–185 i nast.; J. Kopacz, B. Kopacz, *Biskup Solidarności Edward M. Frankowski*, Stalowa Wola 2007, s. 127–131.

³² E. Kuberna, *Wolna Polska w Kościele...*, s. 84, 94, 102, 116.

³³ M. Czwarono, *Podziemna „Solidarność”* [w:] *Solidarność z Kościołem. Stalowa Wola 1980–1991*, red. E. Kuberna, Sandomierz 2003, s. 52–56.

³⁴ E. Kuberna, *Wolna Polska w Kościele...*, s. 90–92.

³⁵ E. Kuberna, *Duszpasterski Ośrodek Kultury Chrześcijańskiej...*

red. Zdzisław Szpakowski, Adam Stanowski. Tematyka wykładów obejmowała nauczanie społeczne Kościoła, historię związków zawodowych, historię Polski, zasady samokształcenia i pedagogiki społecznej, podstawy światopoglądu chrześcijańskiego, filozofię pracy, środki masowego przekazu³⁶.

Rola i znaczenie DOKCh rosły. Odbywały się dyskusje, wykłady, można było obejrzeć film z Niezależnej NTV, z kasyety wideo odbywały się prezentacje nowości wydawniczych drugiego obiegu; była możliwość wypożyczenia książek lub kaset, skorzystania z porady prawnej i konkretnej pomocy w przypadku aresztowania czy zwolnienia z pracy. Działania te przyciągały ludzi³⁷. Koncert „Boga o taką moc prosimy” w wykonaniu Katarzyny Łaniewskiej, Krystyny Kwasowskiej i Dariusza Zawadzkiego – jeden z wielu odbywających się w świątyni – zorganizowany przez DOKCh 31 sierpnia 1986, pracownicy Wydziału ds. Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Tarnobrzegu ocenili jako: „nawiązujący do wydarzeń 1980 r., atakujących władzę, MO, czarny grudzień 1981 r.”³⁸

Od października 1987 r. w pomieszczeniach DOKCh odbywały się spotkania Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” Pracowników Huty Stalowa Wola, a od 1988 r. redakcji pisma „SMiS. Stalowowolskiego Miesięcznika Solidarności. Gazety Ruchu”³⁹. W pierwszym numerze miesięcznika, w marcu 1988 r., redakcja przedstawiła swój program ideowy. Czytamy w nim: „Pragnieniem naszym jest, by gazeta budziła ducha, mobilizowała siły do czynnych działań, które cel niepodległości przybliżają. Dzień dzisiejszy wymaga jednak szarej pracy, naszego wnikania na pola ludzkiej aktywności. Nad którymi partia straciła bądź traci panowanie. Raz jeszcze powtórzmy. Musimy być ludźmi o skryształizowanych poglądach. Poglądach, których implikacją jest dzisiaj »S[olidarność]«. Najsprawniej budzić ducha i mobilizować siły można wokół myśli i ideałów o znaczeniu podstawowym. Solidarność, która wyrosła z chrześcijańskich korzeni naszego narodu jest niewątpliwie dobrym i pewnym fundamentem. Dzisiaj »Solidarność«, to znacznie więcej niż tylko NSZZ. To ruch społeczny, który poprzez drobne, może mało efektowne kroki walczy o Polskę demokratycznie rządzoną, niepodległą”⁴⁰. Na stronach „SMiS” znajdowały się także informacje o innych niezależnych od władz inicjatywach kulturalnych organizowanych przez Społeczne Studium Duszpasterstwa Ludzi Pracy. W drugim numerze z maja 1988 r. zamieszczono krótką notkę mówiącą o kolportażu zeszytu *Kłamstwo polityczne* z tekstami ks. prof. Józefa Tischnera i dr. Antoniego Lenkiewicza oraz o rozprowadzaniu kopert pamiątkowych z trzeciej pielgrzymki Jana

³⁶ *Ibidem*; Informacje uzyskane od Ewy Kuberny, 7 VII 2010 r.

³⁷ Informacje uzyskane od Ewy Kuberny, 7 VII 2010 r.

³⁸ APKoS, Urząd Wojewódzki w Tarnobrzegu Wydział ds. Wyznań, 95, Parafia Rzymskokatolicka pw. Matki Bożej Królowej Polski w Stalowej Woli, t. II, k. 35.

³⁹ Jak pisze Ewa Kuberna, miesięcznik ten założony został przez Jarosława Potasza przy jej współpracy. Łącznie od marca 1988 do lipca 1991 r. ukazały się 32 numery. Współpracownikami „SMiS” byli m.in. ks. prof. Józef Tischner (opublikował swój artykuł, którego nie puściła cenzura w „Tygodniku Powszechnym”, oraz udostępnił tekst wykładu „Kłamstwo polityczne” do publikacji w Zeszytach Studium Duszpasterstwa Ludzi Pracy w 1988 r.), Teresa Tomczyszyn-Wiśniewska, Ewa Gil i in. E. Kuberna, „SMiS Stalowowolski Miesięcznik solidarności. Gazeta Ruchu” [w:] *Encyklopedia Solidarności* (w druku). Obecnie zob. www.encyklopedia-solidarnosci.pl. Informacje uzyskane od Ewy Kuberny, 7 VII 2010 r.; E. Kuberna, *Duszpasterski Ośrodek Kultury Chrześcijańskiej...*

⁴⁰ „SMiS. Stalowowolski Miesięcznik Solidarności. Gazeta Ruchu”, kwiecień 1988 (w zbiorach Ewy Kuberny).

Pawła II do Polski⁴¹. Z kolei w listopadzie ukazał się w „SMiS” przedruk tekstu Leopolda Tyrmanda *Fryzury Mieczysława Rakowskiego* (tekst wybrał Jerzy Mielniczuk)⁴². Na łamach „SMiS” informowano o działalności „Solidarności”, represjach i szykanach stosowanych wobec działaczy KZ NSZZ „Solidarność” Pracowników HSW, przebiegu strajków na terenie HSW, jak również publikowano artykuły o treści historycznej (np. poświęcony odzyskaniu niepodległości w 1918 r., Eugeniuszowi Kwiatkowskiemu, mjr. Hieronimowi Dekutowskiemu „Zaporze” lub refleksje Adama Bienia).

W 1988 r. w domu katechetycznym ks. Jan Niemiec poprowadził dyskusję panelową „Prawda o Katyniu” z udziałem miejscowych historyków-amatorów i nauczycieli, m.in. Zbigniewa Paszkiewicza, Tadeusza Michalewicza, Józefa Dula. Program artystyczny w przerwie panelu zaprezentowała młodzież z DOKCh.

Wyrazem rosnącego znaczenia DOKCh na mapie oporu społecznego w Polsce było zorganizowanie 22 i 23 kwietnia 1989 r. w budynkach parafialnych IV Krajowego Zjazdu Prasy Niezależnej. Uczestniczyło w nim trzydziestu dziennikarzy reprezentujących wiele wydawnictw. Wśród nich byli m.in. Barbara Labuda (wydawnictwo „Region”), Joanna Kluzik („KOS”), Artur Dmochowski („Czas Solidarności”), Marcin Gugulski („Wiadomości”), Michał Boni („Wola”), Anna Bikont, Helena Łuczywo i Jacek Ambroziak („Tygodnik Mazowski”) oraz redakcja miesięcznika „SMiS” jako gospodarz zjazdu⁴³. Omówiono przyszłość prasy solidarnościowej i Funduszu Inicjatyw Prasowych NSZZ „Solidarność”, zastanawiano się nad zasadami współpracy władz „Solidarności” i prasy niezależnej w kontekście zachodzących przemian. Powołano także Tymczasową Komisję Prasy Niezależnej „Solidarność”⁴⁴.

W czasie swego istnienia DOKCh stanowił centrum niezależnych inicjatyw kulturalnych w Stalowej Woli. Represje wobec działaczy „Solidarności”, aresztowania oraz inwigilacja SB nie tylko nie wpływały hamująco na rozwój kultury niezależnej, ale przeciwnie – mobilizowały do lepszego organizowania kolejnych przedsięwzięć.

Działalność ks. Edwarda Frankowskiego, aktywność duszpasterska i kulturalna parafii Matki Bożej Królowej Polski, w której oparcie znalazło środowisko NSZZ „Solidarność”, przekraczały granice Polski południowo-wschodniej. Za sprawą przyjeżdżających do Stalowej Woli działaczy opozycji czy twórców kultury niezależnej budowano nowe więzi społeczne. Zgodnie z głoszoną przez bp. Tokarczuka taktyką tworzenia „faktów dokonanych” w sytuacji promowanej przez komunistów ateizacji, każda kolejna inicjatywa duszpasterska czy kulturalna realizowana w obrębie parafii Matki Bożej Królowej Polski była uzupełnieniem poprzednich. Tym samym Kościół poszerzał zakres swojego oddziaływania i przekraczał granicę „kruchty”, do której tak ochoczo próbowali zepchnąć go komuniści. Z drugiej zaś strony – dzięki istnieniu kultury niezależnej i zaangażowaniu się wielu osób w jej tworzenie – niemożliwe okazało się zmarginalizowanie miejscowej „Solidarności”. Jej członkowie, uczestnicząc w przedsięwzięciach o charakterze kulturalnym, zdobywali nowe umiejętności. Warto przy tym podkreślić, że odwołujący się do wolności działacze „Solidarności”, praktycznie doświadczały jej w kulturze niezależnej.

⁴¹ *Ibidem*, maj 1988 r., nr 2 (w zbiorach Ewy Kuberny).

⁴² *Ibidem*, listopad 1988 r., nr 8–9 (w zbiorach Ewy Kuberny).

⁴³ Lista uczestników I Krajowego Zjazdu Prasy Niezależnej NSZZ „Solidarność”, Stalowa Wola, 22–23 IV 1989 r., Archiwum DOKCh, w posiadaniu Ewy Kuberny.

⁴⁴ Komunikat z IV Krajowego Zjazdu Prasy Niezależnej NSZZ „Solidarność”, mps, b.p., Archiwum DOKCh, w posiadaniu Ewy Kuberny.

Za sprawą działalności DOKCh ks. Edwardowi Frankowskiemu i jego najbliższemu współpracownikowi udało się doprowadzić do sytuacji, w której Stalowa Wola, położona na drodze wiodącej z Warszawy do Lublina (a ściślej mówiąc – na KUL i z powrotem), stała się punktem docelowym, do którego przyjeżdżano z racji jej pozycji odpowiadającej sile i znaczeniu miejscowej „Solidarności”.

Komuniści doskonale zdawali sobie sprawę, że inicjatywy podejmowane w parafii Matki Bożej Królowej Polski mają fundamentalne znaczenia dla istnienia i funkcjonowania opozycji politycznej w Stalowej Woli. W 1991 r. na łamach tygodnika „Sztafeta” kpt. Stanisław Grzywacz (od 1985 do 15 lipca 1988 r. naczelnik Wydziału V SB RUSW w Stalowej Woli, potem jego inspektor) stwierdził: „Wiedzieliśmy, że wszelka znacząca działalność polityczna, solidarnościowa czy społeczna odbywała się w kościołach, a w Stalowej Woli głównie w kościele Matki Bożej Królowej Polski. Ksiądz Frankowski był nam wszystkim dobrze znany, przede wszystkim ze swojej postawy i poglądów. Wiedzieliśmy, że proboszcz Frankowski bezpośrednio nie angażuje się w zwoływanie zebrań związkowych, że nie uczestniczy w organizowaniu podziemnego życia, ale w naszym przekonaniu był przywódcą moralnym i duchowym stalowowskiej »Solidarności«, czy mówiąc szerzej – opozycji. Postawiono nam zadanie, aby podziemne życie nie wychodziło poza kościół, a przede wszystkim nie przenosiło się do Huty, czy wręcz na ulice, żeby nie nabierało powszechnego charakteru, bo wówczas trudno byłoby opanować cały ruch. Oczywiście bacznie obserwowaliśmy, co dzieje się w kościele, kto jest najbardziej aktywny, kto organizuje różne imprezy, kto najczęściej bywa na plebanii”⁴⁵.

Z powodu zniszczenia dokumentów wytworzonych przez Służbę Bezpieczeństwa WUSW w Tarnobrzegu dotyczących DOKCh, parafii Matki Bożej Królowej Polski i NSZZ „Solidarność”, ta właśnie opinia ukazuje (niewątpliwie w sposób wielce niepełny, uproszczony i na dodatek „z punktu widzenia SB”) znaczenie wszystkich podejmowanych tam inicjatyw. Istotne jest to, że nakreślony powyżej „plan działań SB” wobec działań podejmowanych przy parafii Matki Bożej Królowej Polski zakończył się niepowodzeniem. Działania te ostatecznie przeniosły się nie tylko na teren huty, ale – w trakcie strajku w Stalowej Woli, który trwał od 22 sierpnia do 1 września 1988 r.⁴⁶ – również poza ten zakład.

Stalowa Wola zajmowała wyjątkowe miejsce na mapie oporu społecznego – i to nie tylko w skali Polski południowo-wschodniej. Stało się tak za sprawą „wolnej Polski w Kościele”, gdyż wokół parafii Matki Bożej Królowej Polski i jej proboszcza ks. Edwarda Frankowskiego, powstał prężny ośrodek duszpasterski i kulturalny, niezależny od komunistycznych władz. Kolejne jego inicjatywy mobilizowały miejscową społeczność. Dzięki powstającym wówczas więziom kształtowały się niezależne od władz środowiska kulturalne i społeczno-polityczne. Innym, osobnym zagadnieniem jest, na ile więzi te okazały się trwałe po 1989 r.

⁴⁵ *Z Kościoła do Huty. Mówi Stanisław Grzywacz, były kapitan SB (3)*. Notował D. Garbacz, „Sztafeta” 1991, nr 9, s. 6.

⁴⁶ Szerzej zob. ks. B. Stanaszek, „Zdecydowany przeciwnik ustroju...”, s. 131–141; M. Bukała, *Strajk w Hucie Stalowa Wola w sierpniu 1988 r.* [w:] *Zarejestrujcie nam „Solidarność”*, red. A. Kubaj, M. Maciejowski, Szczecin 2009, s. 143–163; *Bp Edward Frankowski. Nielegalny proboszcz wita nielegalnie strajkujących...*, wybór i oprac. M. Krzysztofiński, K. Kaczmarek [w:] *Niezlomni. W obronie Ojczyzny i Kościoła. Komunistyczna bezpieka wobec biskupów polskich*, red. J. Marecki, F. Musiał, Kraków 2008, s. 489–490, 585–587.